

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ

Сергій МЕЛЬНИЧУК (Кіровоград)

Проблема наступності у навчанні і вихованні підростаючого покоління була і залишається однією із важливих як у вітчизняній, так і зарубіжній педагогіці, до якої зверталася безпосередньо або опосередковано значна кількість науковців, зокрема К. Ушинський, Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, Г. Люблінська, С. Русова, І. Бех, А. Богуш, О. Савченко та інші.

І це не випадково, адже успіх роботи з виховання підростаючого покоління забезпечується наявністю тісного зв'язку між окремими ланками системи освіти в Україні.

Перехід дитини з дитячого садка до школи завжди є певним переломом в її житті, стосунках, інтересах, поведінці тощо. Відповідно до цього, досить важливим завданням забезпечення наступності в роботі підготовчої групи в дитячому садку і школи є підготовка дітей до безкризового переходу від першого ступеня (дитячий садок) до другого (школа). Здійснення наступності між цими двома ланками є однією із важливих умов, покликаних значно знизити труднощі важливого в житті учнів цього переходу.

Теорія і практика свідчить, що для розв'язання цієї проблеми виникає необхідність дослідити кілька питань, з-поміж яких науковці

виділяють два основні: 1) зміст діяльності дітей у підготовчій групі і школі, спрямовані на досягнення узгодженості і послідовності в їх роботі; 2) форми, методи і прийоми реалізації наступності.

При розробці і реалізації цих важливих завдань у вчителя початкових класів виникає ряд серйозних труднощів, у зв'язку з неоднорідним рівнем підготовки першокласників до навчання. Це певною мірою пояснюється тим, що нерідко в кожній групі школи, дитячого садка з підготовки дітей до школи складено свої програми, а при вступі до 1-го класу існують єдині державні програми для всіх учнів. Це виникає за умови, коли відсутня наступність освітньо-виховної роботи дошкільних закладів та початкової школи. Для усунення цих протиріч більшість науковців з проблем дошкільної і початкової освіти, практики переконують, що між дошкільним закладом і початковою школою має існувати міцний внутрішній та зовнішній зв'язок, а для здійснення цього важливого завдання повинні мати належний рівень підготовки як вихователі дошкільних закладів, так і вчителі початкових класів. У зв'язку з цим заслуговує на увагу певний досвід з підготовки вчителів початкових класів з подвійною спеціалізацією вихователя дошкільних закладів і

навпаки – вихователя дошкільних закладів зі спеціалізацією вчителів початкових класів. Підготовка таких кадрів здійснюється в деяких педагогічних університетах України.

З 2012 року розпочалася підготовка вчителів до роботи з навчально-виховної діяльності молодших школярів за новим Державним стандартом початкової школи. Тому у змісті підготовки вчителів початкових класів і дошкільних працівників, а також на курсах підвищення їхньої кваліфікації повинна приділятися особлива увага саме науковій та методичній підготовці до реалізації завдань наступності дошкільної і початкової освіти. А це вимагає, щоб кожний учитель початкових класів добре знав своїх майбутніх учнів:

- яку підготовку має кожний першокласник;
- звідки прийшов до школи – з дитячого садка чи з підготовчої групи;
- мати певні відомості про батьків своїх учнів, про сім'ї, з яких діти приходять до школи;
- вікові та психологічні особливості дітей.

Ці відомості неважко мати за умови, якщо вчитель підтримує тісні зв'язки з дошкільним закладом та вихователем. Ініціатива у цій справі належить передовсім вчителю, який працюватиме з цією категорією дітей.

Науковці в галузі реалізації зв'язків між дошкільною та початковою освітою (Бондаренко Н.Б. та Ляшова Н.М.) вважають необхідним володіти цілою групою умінь, з-поміж яких виділяють найбільш важливі: аналітичні, прогностичні, проєктні, рефлексивні, організаційні, інформаційні, комунікативні і одночасно пропонують зміст, форми і методи формування таких умінь.

Відзначимо, що головною умовою, яка забезпечує наступність в роботі двох важливих ланок освіти (дошкільної і початкової) є формування в дитини установки на той основний вид діяльності, яким їй доведеться займатися в школі. Тому вихователі дошкільних закладів покликані формувати низку якостей майбутнього учня, які значною мірою сприятимуть успішному навчанню дитини.

З-поміж таких якостей науковці і практики виділяють:

- володіння основними навчальними вміннями, головними з яких є: слухання, розповідь, спостереження, виділення головного в тексті розповіді, збереження послідовності в розповіді, правильне мовлення тощо;
- здатність до самоконтролю і саморегуляції – вміння керувати своїми вміннями (розумовими і практичними), самоволодіння, витримка, вміння виправляти допущені помилки, критично оцінювати свою роботу та роботу інших;

- допитливість та ініціативність – прагнення діяти самостійно, розумна ініціатива, прояв елементів творчості (складання казок, конструкцій, малювання предметів і сюжетів), бажання займатися новою справою тощо;

- сформованість гігієнічних звичок;
- сформованість складних звичок соціальної і культурної поведінки: вміння тримати слово, берегти час, допомагати людям, виконувати обіцяне, бути правдивим;

- сформованість розуміння і знання «що таке добре», «що таке погано», «що можна», а що «не можна» і т.п.;

- формування найпростіших правил культури поведінки: як вітатися, прощатися, чітко вимовляти етикетні вирази: «Добридень», «Доброго дня», «Доброго вечора», «Здрастуйте», «Добрий вечір», «До побачення», «На все добре», «До наступної зустрічі», «Усього найкращого», «Прощайте друзі» тощо.

Для реалізації важливих завдань наступності дошкільної і початкової освіти теорія і практика дають певні рекомендації, яких бажано дотримуватися:

- вчителям 1-их класів і вихователям підготовчих груп творчо спілкуватися під час складання річних планів роботи школи і підготовчих груп;

- відвідувати заняття і уроки з подальшим їх обговоренням;

- проводити спільні засідання педрад або ж методичних об'єднань вчителів початкових класів та вихователів підготовчих груп;

- брати участь в батьківських зборах учнів підготовчих груп;

- допомагати один одному в проведенні масових заходів, дитячих ранків, екскурсій, виставок, дитячих спектаклів, занять тощо.

Як правило, з батьками проводяться збори з актуальних питань підготовки дітей до школи. Особливе значення мають два види зборів з батьками.

На перших батьківських зборах, які проводяться в дитячому садку в середині вересня, потрібно обговорити такі питання: 1) спільна робота підготовчої групи, сім'ї і школи з підготовки дітей до школи; 2) дати батькам рекомендації щодо обладнання куточка майбутнього школяра; 3) проаналізувати наявність у дітей певних навичок для навчальної діяльності і визначити над якими потрібно ще попрацювати.

Проведення таких зборів на належному педагогічному рівні позитивно впливає на формування у батьків усвідомлення важливості і необхідності підготовки дітей до школи; тоді батьки стають гарним помічником учителя.

Важливими є так звані підсумкові батьківські збори – перед випуском дітей до

школи, на яких вихователі дають об'єктивну оцінку рівня підготовленості не лише всієї групи, а кожного зокрема, розробляють конкретні рекомендації батькам. На цих зборах бажана присутність і вчителів, оскільки це дасть можливість більш детально ознайомитися з рівнем підготовки, з сім'ями, сильними і слабкими сторонами майбутніх учнів, їх інтересами, захопленнями, задатками тощо.

Сучасних вчителів початкових класів цікавить наявність у майбутніх першокласників не стільки умінь рахувати і розв'язувати задачі, читати, а більш за все – позитивне ставлення до самого себе, самостійність, ініціатива, впевненість в своїх силах, комунікативність, допитливість тощо.

Вчителів особливо цікавить важлива якість майбутнього учня – пізнавальна діяльність, тобто комплекс якостей, що сприяють умінню навчатися, зокрема: розуміння сутності навчальних завдань, самоконтроль, самооцінка, усвідомлені способи виконання дій, уміння орієнтуватися в системі елементарних правил, слухати вчителя і своїх ровесників, виконувати інструкції, поради, ставити і вирішувати мету як на елементарному, так і на більш складному рівнях тощо.

Діти дошкільного віку постійно знаходяться в певному середовищі: у сім'ї, на подвір'ї, на вулиці, в транспорті, в магазині, у дитячих театрах, кіно, постійно спілкуються з членами сім'ї, ровесниками, сусідами, вихователями та іншими людьми. Тому поряд з їх підготовкою до навчальної діяльності, є необхідність сформувати на елементарному рівні трудові, побутові навички, загальнолюдські, загальновизнані правила культури поведінки, які стануть основою для більш ґрунтовного формування культури поведінки молодших школярів.

Вихователі дошкільних закладів підготовчих груп і вчителі початкових класів повинні розуміти, що основним провідним видом діяльності дошкільнят є ігрова діяльність, тому у процесі реалізації завдань наступності при правильному методичному підході вони відіграють значну роль у підготовці дітей до навчання в школі. У грі формуються навички і звички потрібні дітям у навчанні, зокрема, порівнювати (більше, менше, нижче, вище тощо), класифікувати (побутові, навчальні, спортивні предмети тощо), узагальнювати, прослідковувати послідовність, робити висновки. Вчителі та вихователі старших підготовчих груп повинні широко використовувати розмаїття ігор: творчі, сюжетні, дидактичні, ігри з предметами, ігри з правилами.

У процесі ігрової діяльності діти краще розуміють і засвоюють навчальний матеріал відповідно до програми, підвищують інтерес до

шкільного навчання; у них формуються навички, звички, життєвий досвід, формуються елементи змагальної діяльності: хто краще? хто швидше?

Важливим у реалізації завдань наступності є формування у дітей старшої підготовчої групи правил культури поведінки, які є основою етичної культури людей. Для цього в ігровій формі можна розвивати різні групи норм і правил поведінки.

Наприклад: в ігровій формі вихователь проводить заняття «Чарівні слова». Спочатку подає інформаційний матеріал з цієї теми, проводить роботу над розумінням і усвідомленням дітьми основних понять, створює педагогічні ситуації щодо використання їх, в кінці занять проводить змагання: Хто (або яка група) назве найбільше слів подяки, привітання, вибачення, звертання, прощання.

Гра – «Розмови по телефону». Нерідко батьки доручають своїм дітям відповідати на телефонні дзвінки, запитання. Самі ж дошкільнята широко спілкуються через телефон з ровесниками, бабусями, дідусями, знайомими і родичами, але не завжди ознайомлені з елементарними етичними нормами. У зв'язку з цим вихователь проводить заняття (бесіду, розповідь, пояснення) для вироблення загальнонавчальних норм спілкування по телефону.

Наприклад. Науковець Бобир О.В. в книзі про виховання культури поведінки молодших школярів рекомендує такі правила «Розмови по телефону»:

- коли розмовляють по телефону, то вітаються і прощаються навіть з незнайомими людьми;

- коли вам телефонують додому, необхідно сказати: «Квартира Коваленка» або «Вас слухають»;

- той, хто телефонував, повинен, одержавши відповідь, одразу повідомити, хто говорить;

- якщо людина, яка зателефонувала, не називає себе, можна не відповідати й покласти трубку;

- якщо ви телефонуєте другові, а трубку взяла його мама, то необхідно сказати: «Здрастуйте! Це Вадим. Запросіть, будь-ласка, до телефону Олега»;

- якщо телефон раптово відключився, зв'язок відновлює той, хто телефонував;

- не варто запитувати: «А ти здогадуєшся, хто говорить?»;

- нечемно телефонувати до 9 ранку та після 22 години;

- коли на п'ятий-шостий сигнал вам не відповідають, покладіть трубку.

Заняття на дану тему рекомендуємо провести також з дітьми підготовчої групи дошкільного закладу за планом: 1) зміст і розуміння кожного правила; 2) створення

проблемних ситуацій щодо використання кожного правила; 3) життєві приклади учнів; 4) створення ігрових ситуацій тощо.

Подібні ігри можна проводити за різноманітною тематикою: «Склади портфель», «Незабаром в школу», «Ти в школі», «Ти на вулиці», «На лоні природи», «Як накрити стіл», «Подарунки», «Допомога батькам», «Правила дорожнього руху» тощо.

Вихователь підготовчої групи та вчитель початкових класів можуть адаптувати зміст бесіди, розповіді, гри, заняття, виховного заходу до вікових та психологічних особливостей дітей старшої групи дошкільного закладу.

Досвід свідчить, що ігрова діяльність педагогів та групи дітей з врахуванням вікових та психологічних особливостей старших дошкільнят є однією з ефективних форм підготовки до навчання в школі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бобир О. В. Роби не так, як Нетреб'як: культура поведінки молодших школярів / О. В. Бобир. – Чернігів: ВКФ "ДИВО", 1998. – 72 с.: іл. – Бібліогр.: с. 71.
2. Люблинская А. А. Учителю о психологии младшего школьника: Пособие для учителя. / А. А. Люблинская. – М.: Просвещение, 1977. – 224 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Підручник. / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. / В. О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1977. – Т. 5.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мельничук Сергій Гаврилович – завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, доктор педагогічних наук, професор Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: навчально-виховний процес вищої, дошкільної та початкової освіти.